

Landbrugministeriets genpartipapir til brug for landvæsensretter og afvandingskommissioner ved udfærdigelse af udskrifter og til dokumenter m. v., der skal noteres i vandløbsbøger.

U d s k r i f t
af
forhandlingsprotokollen
for
landvæsensnævnet for Skodborg-Vandfuld og Hjerm-Ginding herreders
1. nævnskreds.

År 1965 den 4. juni blev af landvæsensnævnet for Skodborg-Vandfuld og Hjerm-Ginding herreders 1. nævnskreds i Ringkjøbing amt i

nr. 253/64

sag angående A/S Cheminova om ret til udledning af spildevand fra Rønlandsværket til Vesterhavet

afsagt sålydende

T i l l æ g s k e n d e l s e:

Med henvisning til landvæsensnævnskendelse af 15. oktober 1953 hvori blandt andet er anført, at A/S Cheminova, hvis anlæget skulle give anledning til særlige ulemper, er pligtig til på forlangende af sundhedsstyrelsen eller fiskeriministeriet at indbringe sagen for en landvæsensret, har A/S Cheminova ved højesteretssagfører Jørgen Pedersen, København, (skrivelse af 15. oktober 1964, bilag 1) efter anmodning fra fiskeriministeriet påny indbragt sagen om udledning af spildevand fra Cheminova for landvæsensnævnet for Skodborg-Vandfuld og Hjerm-Ginding herreders 1. nævnskreds med anmodning om, at nævnet til sagens behandling vil indkalde den fornødne tekniske sagskundskab.

Formanden for nævnet, skatterådsmedlem Georg Breddam, anmodede sognerådsformand Charles Hansen, Vandborg, og fhv. sognerådsformand Sigurd Lund, Hygum, om at deltage i sagens behandling som nævnsmed, og nævnet antog herefter amtsvandinspektør P. K. Nielsen, Ringkjøbing, som teknisk sagskyndig.

Som fiskesagskyndig udpegede fiskeriministeriet, jfr. skrivelse af 23/10-64 mag. scient Jan Boëtius, Danmarks fiskeri- og havundersøgelser, og efter henstilling fra sundhedsstyrelsen antog nævnet endvidere professor, dr. med. vet. Sv. Dalgaard-Mikkelsen.

- 2 -

sen, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, som særlig sagkyndig indenfor det toksikologiske område.

Sagen er som tidligere anført rejst på foranledning af fiskeriministeriet, der ved skrivelse af 13. oktober 1964 til A/S Cheminova har oplyst, at man gentagne gange har modtaget anke over spildevandsudledningen fra A/S Cheminova, hvilken udledning ifølge de modtagne indberetninger fra fiskerikontrollen og Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser har forårsaget forurening af havområdet omkring Thyborøn og af Nissum Bredning til skade for fiskebestanden i disse områder.

Fiskeriministeriet anfører endvidere i sin skrivelse, at spildevandssager i et omfang som den foreliggende efter ministeriets opfattelse ikke er egnet til forlig, hvorfor ministeriet i henhold til førnævnte kendelse anmoder A/S Cheminova om omgående at genindbringe sagen om spildevandsudledningen fra fabrikken for landvæsensnævnet til afgørelse af, hvilke foranstaltninger der bør gennemføres til afhjælpning af den nu konstaterede skadelige virkning for fiskebestanden i nævnte farvande.

Nævnet har i sagens anledning afholdt møder den 17/11-1964, 3/5-1965 og 4/5-1965, og der er under sagen fremlagt ialt 52 bilag.

Af disse er efterfølgende bilag af særlig interesse for sagens forståelse og behandling:

- Bilag 1. Begæring fra A/S Cheminova af 15/10-64 om genoptagelse af spildevandssagen fra 1953.
- " 2. Landvæsensnævnskendelse af 15/10-1953 vedr. udledning af spildevand fra Cheminova.
 - " 4. Kopi af skrivelse fra højesteretssagfører Jørgen Pedersen til fiskeriministeriet.
 - " 21. Beskrivelse af Cheminovas spildevandssystem.
 - " 22. Fiskeriministeriet fremsender kopier af skrivelser fra Dansk og Vestjydsk fiskeriforening.
 - " 23. Beskrivelse af Cheminovas kølevandssystem.
 - " 25. Referat af ekspertudvalgets første møde.
 - " 27. Referat af udvalgets andet møde.
 - " 29. Cheminova giver oplysning om spildevandsmængder.
 - " 31. Referat af udvalgets tredje møde.
 - " 32a. Forsøgsberetning fra udvalget om foretagne toksikologiske

undersøgelser.

- Bilag 32b. Forsøgsberetning fra udvalget om kemiske undersøgelser.
- " 33. Foreløbig beretning fra udvalget.
 - " 35. Referat af udvalgets fjerde møde.
 - " 38. Resumé af udvalgsarbejdet fra 3/3 til 20/3-65.
 - " 40. Cheminova meddeler resultater af yderligere forsøg på forbedret rensning.
 - " 41. Udvalgets indstilling til nævnet om de krav der må stilles til rensningseffektivitet.
 - " 42. Referat af udvalgets sjette møde.
 - " 43. " " " syvende "
 - " 44. Professor Jerslevs forsøgsresultater.
 - " 46. Magister Boëtius: yderligere toksikologiske undersøgelser.
 - " 47. Rapport fra professor Lund om kemiske undersøgelser.
 - " 48. " " " Dalgaard-Mikkelsen.
 - " 49. " " " Bodil Jerslev.

Angående de øvrige under sagen fremlagte bilag henvises til navnsprotokollen.

Møderne har været averteret i Lemvig folkeblad, og de særlig interesserede, herunder de offentlige myndigheder, har været indvarslet ved anbefalede breve.

Af offentlige myndigheder har været indvarslet:

Fiskeriministeriet, Indenrigsministeriet, Landbrugsministeriet, Ministeriet for off. arbejder, Kulturministeriet, Amtslægen, Politimesteren i Lemvig, Vandbygningsvæsenet i Lemvig, Harboøre-Engbjerg sogneråd og Harboøre-Engbjerg sundhedskommission.

Derudover var særlig indvarslet:

A/S Cheminova, højesteretssagfører G. L. Christrup, højesterets-sagfører Jørgen Pedersen, Dansk fiskeriforening, Vestlimfjordens fiskeriforening og Vestjydsk fiskeriforening.

Santlige møder har været afholdt på missionshotellet i Lemvig, men i forbindelse med det første møde foretoges tillige en besigtigelse af fabriksanlægget Cheminova på Rønland og af udledningsstedet i Vesterhavet.

Mødet den 17. november 1964.

Formanden, skatterådsmedlem Georg Breddam, åbnede mødet og konstaterede, at det var lovligt indvarslet. Han fremlagde bi-

lagene 1-15 og gav en kort fremstilling af sagen.

Udover nævnet og dets sagkyndige var mødt:

For fiskeriministeriet: departementchef Nørgård, kammeradvokaten ved advokat Ernst Dyrbye.

" vandbygningsvæsenet: distriktsing. A. H. Thomassen, Lemvig.

" Harboøre-Engbjerg sogneråd: sognerådsformand Hans Roesdahl m.fl.

" Harboøre-Engbjerg sundhedskomm.: formand Lars Jensen, Harboøre. Indenrigsministeriet, landbrugsministeriet og ministeriet for off. arbejder var repræsenteret ved advokat Ernst Dyrbye.

Endvidere var mødt:

Amtslæge Vagn Christensen, Ringkjøbing.

Læge Kåre Strunk, Thyborøn.

Politimester René Jacobsen, Lemvig.

A/S Cheminova ved direktør P. Jepsen, advokat K. Lund Kristensen og prof. dr. phil. Hakon Lund.

Limfjordsøsterskompagniet ved direktør Priess og højesteretssagfører G. L. Christrup.

Dansk fiskeriforening ved kontorchef Mourier.

Vestjydsk fiskeriforening ved Fr. Lodberg Jensen, Esbjerg, og B. Munck Madsen, Klitmøller.

Agger fiskeriforening ved Svend Åge Sørensen.

Vestlimfjordens centralforening ved Anders Nordensgård.

Centrallimfjordens fiskeriforening ved Anders Andersen.

Thisted amts centralforening ved Jens Chr. Jensen.

Jegindø-fiskerne ved Aksel Nohr.

Thyborøn havns fiskeriforening ved Ejnar Rom,

samt flere hundrede fiskere og andre interesserede.

A/S Cheminovas advokat K. Lund Kristensen måtte på det foreliggende grundlag bestride, at der kunne være sket skader på fiskebestanden som følge af fabrikkens spildevandsudledning. Han henviste til analyser, fabrikken selv har foretaget af spildevandet - af prøver taget direkte ved udløbet - og som viser, at koncentrationen af kemikalier ligger langt under, hvad den internationale fiskerilitteratur angiver som skadelig for fisk. Han krævede en tilbundsgående undersøgelse af sagen. Skulle det imidlertid herved blive bevist, at spildevandet er farligt for fiskebestanden, er fabrikken positivt indstillet overfor praktiske ændringer, ligesom man til undersøgelserne vil stille al tænkelig

bistand og oplysninger til rådighed for de sagkyndige.

Kammeradvokatens repræsentant, Ernst Dyrbye, som også talte for fiskeriministeriet, henviste til magister Jan Boëtius's redegørelse, hvoraf fremgår, at der er konstateret gift i spildevandet. Satte man hummere i en fortyndet opløsning af spildevand fra fabrikkens udløb, kunne disse ikke leve. Advokaten henviste endvidere til punktet i kendelsen af 1953, hvorefter fabrikkens spildevand skal behandles, så det ikke giver anledning til ulemper, herunder at bibringe fisk dårlig smag eller lugt. Han sluttede med at forlange giftudstrømningen standset hurtigst gørligt.

Magister Jan Boëtius, Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelse, oplyste, at man havde foretaget undersøgelser med ål, østers og skrubber udsat i hyttefæde på provokerende lokaliteter i Limfjorden, men at man ikke har kunnet påvise skader fra fabrikkens kølevand, bortset fra, at dette lugter lidt.

Med hensyn til spildevandsafledningen til Nordåsen har man taget prøver direkte ved udløbet. Den foreløbige rapport - som ikke er forureningslaboratoriets officielle, men magister Jan Boëtius's egen konklusion, idet undersøgelserne ikke er afsluttet - siger:

Cheminovas spildevand er meget giftigt. For fisk er det dræbende i forholdet 1/50.000, for hummere i endnu tyndere koncentration. Da midlet, fabrikkens producerer, er beregnet for insekt-drab, er det naturligt, at giften virker stærkere på hummere end på fisk, da insekter og hummere er beslægtede dyregrupper.

Giftvirkningen er meget stabil. Prøver af spildevandet, som henstod i 2 måneder, havde samme virkning som nys udtagne prøver. Videre har man givet døde forgiftede fisk som føde for friske hummere, og det viste sig, at de døde af foderet.

Selv om der er tale om en stor fortynding, når spildevandet ledes ud i havet, ved vi, at der er tale om fiskedrab i umiddelbar nærhed af udløbet. Der er drevet ^{døde} fisk ind på stranden, og fugle, som har spist disse fisk, er døde af det. Ved udløbet dør fisken hurtigt, længere ude svækkes de over længere tid. De sløves og driver med strømmen, en del, mener vi, bliver føde for hummere længere oppe ad kysten. Der er således tale om fjernvirkning. Det kan ikke udelukkes, at en del af disse fisk ender som konsum-

fisk, og at fiskelandingerne i området kan komme i miskredit.

Højesteretssagfører G. L. Christrup oplyste på Østerskompagniets vegne, at antallet af voksne østers, som er døde på bænkerne i år, anslås til 2,5 mill. Dertil kommer mindre østers i ukendt omfang. Det har ikke været muligt at finde frem til en naturlig forklaring på disse massedødsfald, derfor er tanken opstået, om ikke de skyldes Cheminova. Han ønskede oplyst: 1. Om der er et ansvar at placere for det, der er sket. 2. Om det er muligt at etablere en sikring, så der fremover kan drives østers i Nissum Bredning.

Videre ønskede han oplyst, om der var sket uheld på fabrikken med giftudstrømning til fjorden tilfølgende, og om spildevandet, der ledes ud i Nordssøen, trænger ind i Limfjorden. Han henviste til muligheden af at få spørgsmålet undersøgt ved isotopcentralens hjælp.

Advokat K. Lund Kristensen anmodede om, at fabrikken får resultaterne af de undersøgelser, der allerede er foretaget, stillet til rådighed.

Kontorchef Mourier, Dansk fiskeriforening, understregede, at sagen af hensyn til dansk fiskeris konkurrenceevne, er af alvorlig betydning. Han henstillede, at vandløbslovens § 71, stk. 2, blev taget i anvendelse straks, og forbeholdt Dansk fiskeriforening ret til at nedlægge erstatningskrav til reetablering af fiskebestanden.

Formanden, Georg Breddam, Møborg, bemærkede overfor Dansk fiskeriforenings talsmand, at et sådant krav ikke kunne medtages under denne sag.

Anders Nordensgård, Struer - formand for Vestlimfjordens centralforening - mente at kunne fastslå, at der finder en forgiftning sted af vandet i Limfjorden (Nissum Bredning), og han ønskede sagkyndiges oplysninger om, hvorfra denne gift stammer.

Læge Kåre Strunk, Thyborøn, udtalte på Thyborøn sundhedskommissions vegne, at man frygter tilblanding af overfladevand indeholdende parathion med Thyborøns drikkevand. Han henviste til en stærk gulfarvning af vandet langs kysten fra Knopper station til Thyborøn, som følge af Cheminovas spildevandsudledning, og til analyser af vandprøver taget ved spildevandsudløbet på sundheds-

kommissionens foranledning. Han krævede en omgående afgiftning eller standsning af spildevandsafledningen fra fabrikken.

Professor Dalgaard-Mikkelsen oplyste, at der til stadighed udtages vandprøver fra vandforsyningen fra distriktet omkring fabrikken. I prøverne fra de to vandværker i Thyborøn er overhovedet ikke påvist giftstoffer. Der foretages endvidere undersøgelser af fangne fisk fra det truede område for at klarlægge om konsumfisk skulle indeholde nedbrydningsprodukter eller aktive forbindelser fra udløbet.

B. Munck Madsen, Klitmøller, mødte på Vestjydsk fiskeriforeningsvegne. Han gjorde gældende, at der før stormfloden i 1962, da havet skyllede den klit i havet, hvori Cheminovas spildevandsudledning dengang fandt sted, ikke var fundet syge hummere ved kysten, hvorimod de nu kan findes helt op til Hanstholm. Han tilsluttede sig iøvrigt Dansk fiskeriforenings standpunkt i sagen.

Derpå fulgte en række indlæg fra lokale fiskeriforeninger, og de fleste udmundede i krav om øjeblikkelig lukning af fabrikken.

Direktør Poul Jepsen, Cheminova, erklærede sig indstillet på, at de ting, der var fremdraget, nøje skal undersøges. Han fandt ikke klagerne fyldestgørende og henviste til, at der stadig fiskes ihærdigt i umiddelbar nærhed af fabrikken (langs Harboøre-Thyborøn vejen).

Dir. Tage Priess, Østerskompagniet, oplyste, at alt hvad der normalt findes af liv på østersbankerne - snegle, krabber m.v. - er dødt, ligesom der heller ikke mere findes levende muslinger i Limfjorden. Han oplyste, at 33 pct. af østersbestanden i Limfjorden er død, og han ønskede oplyst, om fabrikken havde haft uheld i sommer.

Professor Dalgaard-Mikkelsen oplyste, at der ved analyse af vandprøver fra den inddæmmede sø syd for Thyborøn ikke var fundet spor af kemikalier af den type, som måtte hidrøre fra Cheminova.

Advokat K. Lund Kristensen bemærkede angående kravene om øjeblikkelig lukning af Cheminova og dermed afskedigelse af ca. 150 mand, at dette ville være i strid med vandløbslovens bestemmelser, men tilføjede, vi er meget positivt indstillet med hen-

blik på en tilbundsgående undersøgelse og foreslog nedsættelse af et sagkyndigt udvalg, som skal vejlede nævnet i de videre undersøgelser. Han foreslog følgende sammensætning:

Professor Bodil Jerslev, Danmarks Farmaceutiske Højskole,
Professor, dr. Hakon Lund, Århus Universitet,
Direktør dr. phil. Erik Bertelsen, Danmarks Fiskeri- og
Havundersøgelse,
Professor Dalgaard-Mikkelsen, Landbohøjskolen, og
Magister Jan Boëtius, Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelse.

Udvalgets opgave skulle være at fremsende konklusion om forholdene og fremsætte forslag til forbedringer.

Advokat Ernst Dyrbye bemærkede, at han kunne tilslutte sig forslaget om udvalgets sammensætning.

Herefter suspenderede nævnsformanden mødet i få minutter for at drøfte det stillede forslag.

Da mødet blev genoptaget, meddelte amtsvandinspektør P. K. Nielsen på nævnets vegne, at man var enig om at tiltræde Cheminovas forslag om nedsættelse af et hurtigt arbejdende udvalg bestående af forannævnte, og at man, dersom nogle af disse var forhindret i at tiltræde udvalget, ville overlade til udvalget at supplere sig med andre sagkyndige.

Dir. Poul Jepsen meddelte som svar på dir. Priess' spørgsmål vedrørende eventuelle uheld på fabrikken, at man den 8. juni havde været ude for, at 3-4 tons af produktionen af paranitrofenol var gået ud i spildevandet i stedet for i lagerbeholdningen. Om stoffets giftighed kunne han ikke sige noget bestemt, men selv om det skulle være giftigt ville koncentrationen efter udledningen være så ringe, at det var langt under skadegrænsen.

Herefter sluttede nævnsformanden mødet og meddelte, at næste møde ville blive afholdt, såsnart det nedsatte udvalg kunne fremkomme med fornødent materiale til viderebehandling af sagen.

Mødet den 3. maj 1965.

I mødet deltog kun nævnet, den teknisk sagkyndige og det i sagens anledning nedsatte udvalg. Alle var mødt.

Formålet med mødet var at orientere nævnet om udvalgets arbejde i almindelighed samt at drøfte den af udvalget fremsendte

indstilling angående hvilke foranstaltninger, der bør pålægges A/S Cheminova for som hidtil at kunne udlede spildevandet fra fabrikken til Vesterhavet.

Bortset fra spørgsmålet om de forskellige tidsfaktorer kunne overholdes, havde nævnet intet at bemærke til indstillingen, som forelægges ved det offentlige møde den 4. maj 1965.

Mødet den 4. maj 1965.

Formanden for nævnet redegjorde for det, som var passeret siden mødet den 17. november, og fremlagde bilagene 16-50.

Udover nævnet og dets sagkyndige samt det nedsatte ekspertudvalg med undtagelse af prof. dr. phil. Bodil Jerslev var for de off. myndigheder mødt de samme som ved sidste møde, men derudover var kulturministeriet repræsenteret ved advokat Ernst Dyrbye og fredningsnævnet ved dommer Møller Nielsen, Holstebro.

Østerskompagniet og fiskeriorganisationerne var også repræsenteret som ved første møde, men derudover var mødt Fr. Lodberg Jensen, Esbjerg, formand for Vestjydsk fiskeriforening. A/S Cheminova var denne gang repræsenteret ved direktør P. Jepsen og højesteretssagfører Jørgen Pedersen.

Mag. scient Jan Boëtius redegjorde for det sagkyndige udvalgs arbejde og gennemgik herunder den til landvæsensnævnet fremsendte kombinerede redegørelse og indstilling (bilag 41), som havde følgende udformning:

"Cheminova fremstiller plantebeskyttelsesmidlerne methyl-parathion og ethyl-parathion. Methyl-parathion fremstilles ved en kemisk proces, hvortil bruges to forbindelser, paranitrofenol (i det følgende betegnet PNF) og et stof, der i det følgende betegnes methyl-P2. Ethyl-parathion fremstilles ved en kemisk proces, hvortil bruges PNF og stoffet ethyl-P2. Alle stoffer fremstilles på fabrikken og udvalgets undersøgelser har omfattet alle fem produktioner.

Fremstillingen af mellemprodukterne methyl-P2 og ethyl-P2 foregår periodevis og ikke altid sideløbende med produktionen af methyl-parathion og ethyl-parathion, hvorfor der foreligger mulighed for forskellige kombinationer af stofferne i spildevandet.

Totalspildevandet føres for tiden til Vesterhavet gennem

to ledninger. Hovedledningen fører spildevand fra samtlige produktioner, medens en anden, mindre hjælpeledning fortrinsvis fører køle- og spulevand fra anlægget for fremstilling af mellemprodukterne. Under spidsbelastning kan spildevand, der normalt går til hovedledningen, overføres til hjælpeledningen. Cheminovas samlede spildevandsudledning er angivet at være ca. 750 m³ pr.døgn.

Cheminovas kølevand indtages fra og udledes til Limfjorden og benyttes i systemer, der angiveligt udelukker tilblending af de producerede stoffer. Mængden af kølevand udgør normalt 350-500 m³ pr. time.

Udvalgets kemiske og biologiske undersøgelser har givet følgende resultater:

Spildevandet. I samtlige udtagne prøver er påvist et ret konstant indhold af PNF af størrelsen 1-2 gram pr. liter. Dette stof, der er ansvarlig for spildevandets gule farve, er i sig selv ikke særlig giftigt, men koncentrationen er dog betænkelig nær den grænse, udvalget finder tilrådelig.

Ved sideløbende produktion af ethyl-parathion og ethyl-P2 er begge stoffer påvist, men ikke i koncentrationer, der kan forklare dette spildevands store giftighed for fisk. Denne uoverensstemmelse mellem kemiske og biologiske fund er ophævet ved supplerende kemiske undersøgelser, der viser tilstedeværelsen af et biprodukt (tetraethyl-dithio-pyrophosphat), det såkaldte sulfotepp, der er kendt som et stærkt virkende insektbekæmpelsesmiddel.

Ved sideløbende produktion af methyl-parathion og methyl-P2 er der i spildevandet påvist methyl-parathion i en mængde, som er i fuld overensstemmelse med dette spildevands relativt ringe giftvirkning på fisk. Methyl-P2 er ikke påvist i dette spildevand.

Ved sideløbende produktion af methyl-parathion og ethyl-P2 er begge stoffer påvist. Endvidere er i dette spildevand påvist biprodukter, der skyldes ethyl-P2-fabrikationen, nemlig sulfotepp og ethyl-parathion. Dette spildevand er i overensstemmelse hermed i besiddelse af betydelig giftvirkning.

Det må herefter anses for godtgjort, at de meget giftige stoffer i Cheminovas spildevand hidrører fra ethyl-P2-fabrikationen. Det er ved udvalgets undersøgelser vist, at disse stoffer er knyttet til bundfaldet i spildevandet, og at de kan fjernes

gennemføre passende foranstaltninger, hvorved også bemærkes, at A/S Cheminova allerede har gennemført sådanne foranstaltninger, at giftigheden er nedsat ganske væsentligt i forhold til den tidligere tilstand.

A/S Cheminovas påstand i relation til udvalgets indstilling til nævnet er herefter følgende:

ad 1. A/S Cheminova foretager en oprensning, der tilsikrer, at totalspildevandet fra 1. oktober 1965 er ugiftigt for fisk i fortyndingen 1:100.

(A/S Cheminova sætter straks sin kapacitet ind på at bygge permanente rensningsanlæg til P2 og P3. Disse anlæg forventes færdige september 1965, hvorefter anlægget "køres ind" med fabrikationen i løbet af september måned. I perioden fra 1/6-1965 - 1/9-1965 produceres næsten udelukkende det mindre giftige methylparathion, således at man så meget som muligt nærmer sig udvalgets krav).

ad 2. A/S Cheminova nedbringer inden 1. april 1966 giftigheden til 1:50. (Kan denne tidsfaktor ikke overholdes, retter A/S Cheminova så hurtigt som muligt henvendelse til nævnet, idet bemærkes, at de tekniske muligheder for at nedbringe giftigheden til 1:50 endnu ikke er tilstrækkeligt belyst).

ad 3. Ved overskridelse af 1.000 m³ spildevand pr. døgn nedsættes giftigheden forholdsmæssigt, således at giftigheden ved 2.000 m³ spildevand er nedbragt til 1:25. Uanset spildevandsmængden tolereres en giftighed på 1:25.

ad 4. A/S Cheminova henstiller, at kravet om vandmålere frafalder. A/S Cheminova ser ingen teknisk praktikabel løsning med hensyn til opsætning af vandmålere. Spildevandsmængden kan kontrolleres på basis af produktionsmængden. Da kravet iøvrigt indebærer en mistillid til A/S Cheminova, må man også af principielle grunde henstille, at det ikke imødekommes. Under alle omstændigheder må en eventuel reparation af vandmålere ikke lægge hindringer i vejen for spildevandets udledning, således at en reparation af vandmåleren må afvente et produktionsstop.

Højesteretssagfører Christrup, der repræsenterede Limfjords-østerskompagniet, bemærkede med henvisning til kendelsen af 1953, at den øjeblikkelige retslige status må være, at Chemi-

novas spildevand ikke må frembyde sundhedsmæssige farer eller sanitære ulemper og ikke give anledning til afsmag på fisk. Det er nu ved udvalgets undersøgelser konstateret, at Cheminova udleder endog særdeles giftig spildevand. Disse giftstoffer må fuldstændig fjernes, således at der ikke sker nogen skade på fisk eller plankton. Kan disse krav ikke opfyldes, må Cheminova indstille sin produktion, indtil forholdene er bragt i orden.

Kontorchef Mourier, Dansk fiskeriforening, takkede det sagkyndige udvalg for sagligt og upartisk arbejde, men gav udtryk for meget stærk skepsis over for resultatet og over for vandløbsloven og den måde, hvorpå de administrerende myndigheder søger at få den overholdt. Kontorchefen sluttede sig til højesteretssagfører Christrups krav om, at fabrikken må lukkes, indtil der er truffet sådanne foranstaltninger, at der ikke udledes gift i havet.

Advokat Ernst Dyrbye fik derefter ordet og nedlagde på fiskeriministeriets vegne følgende påstand:

"Det af det den 17. november 1964 nedsatte sagkyndige udvalgs indstilling tages til følge dog således, at A/S Cheminovas produktion standses, indtil samtlige de af udvalget foreslåede foranstaltninger er gennemført, og det overfor nævnet er påvist, at foranstaltningerne er effektive til overholdelse af såvel den tidligere kendelse af 15/10-1953 som nævnets forventede tillægskendelse.

En eventuel anke af landvæsensnævnets kendelse skal ikke have opsættende virkning."

Politimester René Jacobsen, Lemvig, bemærkede på givent foranledning, at politiet ikke kan afse mandskab til at føre den i indstillingen foreslåede kontrol.

Formanden for Vestjydsk fiskeriforening, Fr. Lodberg, Esbjerg, udtalte, at man ikke var ude på at ville genere Cheminova, da vi glæder os over, at denne fabrik bringer folk i arbejde, og skaffer valuta til landet. Men vi mener ikke, kendelsen af 1953 er overholdt, og jeg mener, fabrikken må standses, indtil spildevandet er omtrent helt giftfrit.

Flere fiskere udtalte deres betænkelig^{hed} ved den stadig tiltagende forurening af fiskevandene, og næsten alle tilsluttede sig de stillede krav om lukning af Cheminova.

Højesteretssagfører Jørgen Pedersen gjorde gældende, at der ingen steder i landvæsensnævnskendelsen står, at Cheminova ikke må udlede giftigt spildevand. At der var gift i spildevandet, vidste alle, og det var grunden til, at landvæsensnævnet pålagde Cheminova at udlede spildevandet i Vesterhavet i stedet for i Limfjorden. Over for advokat Dyrbyes krav om lukning af Cheminova henviste højesteretssagføreren til, at der ifølge loven ingen hjemmel er til noget sådant. Vi fik i sin tid tilladelse til at arbejde her, og nu kan man ikke forbyde vor virksomhed. Man kan stille yderligere krav, men man kan ifølge loven ikke påbyde lukning. Tværtimod fastslås det udtrykkeligt i loven, at en virksomhed, der foretager spildudledning i henhold til en landvæsensnævnskendelse, ikke kan påbydes lukket, hvis der opstår ulemper, men der skal gives virksomheden den fornødne tid til gennemførelse af de yderligere foranstaltninger, den måtte få pålæg om.

Efter endnu en række indlæg suspenderedes mødet i 10 minutter, for at nævnet og det i sagens anledning nedsatte udvalg kunne få lejlighed til en intern drøftelse.

Ved mødets genoptagelse meddelte nævnsformanden, at sagen nu ville blive optaget til kendelse, som afsiges fredag den 4. juni 1965 kl. 10 på Lemvig missionshotel.

Om det ved møderne iøvrigt passerede henvises til landvæsensnævnets protokol.

Landvæsensnævnets afgørelse.

Den af kammeradvokaten ved advokat Ernst Dyrbye på fiskeriministeriets vegne fremsatte påstand om standsning af A/S Cheminovas produktion, indtil samtlige de af udvalget foreslåede foranstaltninger er gennemført og det over for nævnet er påvist, at foranstaltningerne er effektive til overholdelse af såvel den tidligere kendelse af 15/10-1953 som nævnets forventede tillægskendelse, samt at en eventuel anke af landvæsensnævnets kendelse ikke skal have opsættende virkning, kunne ikke tages til følge, idet nævnet med henvisning til udvalgets redegørelse er af den opfattelse, at de nu indførte rensningsforanstaltninger i forbindelse med den kontrol, som vil blive fastsat i tillægskendelsen, vil

være så effektiv, at der ikke længere kan siges at være nogen sandsynlig fare for forurening i et sådant omfang, at det strider mod vandløbslovens bestemmelser.

Endelig finder nævnet også anledning til i den forbindelse at anføre, at en standsning ville vanskeliggøre det fortsatte arbejde med at finde frem til forbedrede rensningsmetoder, ligesom det ville medføre store økonomiske tab såvel for virksomheden som for de på fabrikken beskæftigede.

Med henvisning til ovenstående bemærkninger må ovenanførte påstand afvises.

Med denne afgørelse er der samtidig taget stilling til de fra andre sider fremsatte krav om lukning af Cheminova.

Hvad angår den af højesteretssagfører Jørgen Pedersen på A/S Cheminovas vegne fremsatte påstand bemærkes:

ad 1 og

ad 2. Det er udvalgets opfattelse, at det vil være muligt indenfor mindre væsentlige variationer at overholde de i indstillingen anførte bestemmelser og tidsfrister. Nævnet må derfor fastholde de af udvalget fastsatte bestemmelser og dermed afvise påstanden for så vidt angår punkterne 1 og 2.

ad 3. Nævnet kan tiltræde, at der sker en ændring, således at der ved en overskridelse af 1.000 m³ spildevand pr. døgn foretages en forholdsvis nedsættelse af giftigheden på den måde, at der i intervallet 1.000 m³ - 2.000 m³ sker en gradvis nedsættelse fra 1:50 til 1:25.

Spørgsmålet om udledning af over 2.000 m³ pr. døgn skal forelægges en landvæsensret.

ad 4. Opsætningen af vandmålere er ikke udtryk for mistillid til A/S Cheminova, men det er såvel udvalgets som nævnets opfattelse, at en forudsætning for at få ro om sagen, som må være i alles interesse, er, at der - fuldstændig uafhængig af fabrikken - kan foretages en effektiv kontrol af spildevandsmængden og dens giftighed.

Henstillingen om frafald af kravet om opstilling af vandmålere kan derfor ikke imødekommes.

Spørgsmålet om reparation af vandmålere og de dermed forbundne vanskeligheder kan nævnet ikke tage stilling til,

men det må vel være muligt at klare den slags problemer f. eks. ved at have en reservevandmåler på lager.

Med henvisning til ovenanførte godkender landvæsensnævnet at der fortsat udledes spildevand fra A/S Cheminovas fabrik på Rønland til Vesterhavet, når efterfølgende bestemmelser overholdes.

A/S Cheminova pålægges:

- 1) Med øjeblikkelig varsel at foretage en oprensning, der tilsikrer, at totalspildevandet (heri indbefattet bundfaldet) er ugiftigt for fisk i fortyndingen 1:100, bestemt ved den af udvalget benyttede metode.
(Det bemærkes, at dette indebærer, at vilkårene for fortsat produktion af ethyl-P2 er, at der foretages en effektiv oprensning af spildevandet fra denne produktion. Når dette er sket, kan parathion-produktionen midlertidigt fortsætte i sit nuværende omfang).
- 2) Inden 6 måneder at gennemføre en yderligere rensning for parathion og PNF således at totalspildevandet herefter er ugiftigt for fisk i fortyndingen 1:50.
- 3) Ved overskridelse af en total spildevandsudledning til Vesterhavet på 1.000 m³ pr. døgn pålægges det fabrikken at foretage en forholdsvis nedsættelse af totalspildevandets giftighed på den måde, at der i intervallet 1.000 m³ - 2.000 m³ sker en gradvis nedsættelse af giftigheden fra 1:50 til 1:25.
Spørgsmålet om udledning af over 2.000 m³ pr. døgn skal forelægges en landvæsensret.
- 4) Det pålægges fabrikken inden 6 måneder at forsyne udløbsledningerne med vandmålere tilgængelige for offentlig kontrol, således som tilfældet er med udløbsledningernes aftapningshaner.
- 5) Fabrikkens faste affald henlægges i tætte og overdækkede beholdere, indtil endelig destruktion kan finde sted.

Den af udvalget anvendte metode til bestemmelse af vandets giftighed går i korthed ud på følgende:

Til forsøgsfisk anvendes guppuyer (*Lebistes reticulatis*), hun-fisk på 2-2½ cm's længde.

Den ønskede spildevandsfortynding (1:25, 1:50 eller 1:100) fremstilles i en 100 ml målekolbe. Umiddelbart før overføring (med pipette) til målekolben af den koncentrerede spildevandsprø-

Vand, må denne være rystet omhyggeligt. Det vand, der anvendes til fortynding, skal forud være gennemluftet og have en temperatur på 20°C (18-22°C), der skal holdes i eet døgn.

De 100 ml spildevandsfortynding hældes over i et bægerglas og fiskene overføres hertil. Fiskene skal forud være "aklimatiserede" ved forsøgstemperaturen, så temperatur-chock undgås. Tidspunktet for overføring af fisk noteres. Der anvendes 5 (eventuelt kun 3) fisk til hvert forsøg.

På det tidspunkt efter overføringen, hvor den "midterste" fisk træder ind i en permanent lammet tilstand med ubevægelige brystfinner er "forgiftningsperioden" afsluttet. Hvis denne periode er mindre end eet døgn, er den givne spildevandsfortynding efter udvalgets definition "giftig for fisk".

Fisk, der overlever et giftforsøg, kan ikke genanvendes og skal aflives.

Da det som tidligere anført drejer sig om en tillægskendelse til kendelsen af 15/10-1953, vil bestemmelserne i den gamle kendelse stadig være gældende, medmindre de kommer i strid med eller er erstattet af andre bestemmelser i nærværende tillægskendelse.

Alle udgifter i sagens anledning afholdes af rekvirenten A/S Cheminova som nedenfor bestemt.

T h i b e s t e m m e s :

Når spildevandets giftighed holdes indenfor de af udvalget angivne grænser, og udløbsledningerne forsynes med vandmålere og aftapningshaner indenfor de anførte tidsfrister, vil A/S Cheminova med de i nærværende tillægskendelse og i kendelse af 15/10-1953 anførte begrænsninger og forudsætninger fortsat kunne udlede spildevand til Vesterhavet.

Bestemmelserne i den gamle kendelse af 15/10-1953 vil fortsat være gældende, medmindre de kommer i strid med eller er erstattet af andre bestemmelser i nærværende tillægskendelse.

Omkostningerne ved landvæsensnævnets behandling af sagen udredes af rekvirenten inden 15 dage efter modtagelse af opgørelse fra nævnets formand.

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]